Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi
QAFSAM
Caucasian Center for International Relations and Strategic Studies

ABD-Çin Ticaret Gerilimi: Savaş mı, Muharebe mi?

Şanlı Bahadır Koç

Bu savaşı Çin'le önemli bir ticaret açığı olan ABD'nin kazanması normalde daha yüksek ihtimal gibi görünebilir. Ama bazı komplikasyonlar da var. Ticaret savaşı kime daha fazla zarar veriyor, a) ülke olarak, b) sektör olarak, c) seçmen grubu olarak? Trump 14 ay sonra seçime girecek ve yaşadığı diğer problemler nedeniyle kazanmak için ekonomide sorun çıkması lüksü yok. Ama ticaret savaşı, 1) belirsizlik yaratarak, b) Trump'a oy vermiş bazı ve Çin'e mal satan tarım gibi bazı sektör ve bölgelerde kayıplar yaratarak, c) Çin'den kaçacak sermayenin de hemen ve büyük oranda ABD'ye gelmemesi nedeniyle, a) ekonomide sıkıntı yaratabilir, b) Bazı Trump seçmenlerinde soru işareti yaratabilir.

Çin'e konan gümrüklerle bu ülkenin ürünleri rekabet üstünlüğünü belki yitirebilir ama Amerikan ürün ve sektörleri bundan istifade edemeyecek kadar pahalı. Çin'den kaçan ve kaçacak yatırım ABD'ye mi gider yoksa Vietnam gibi diğer Asya ülkelerine mi? Çin'e yönelik "ticaret şahinliğini" Trump seçimi kaybederse Demokratlar devam ettirir mi? Hangileri? Ne kadar? Trump bu konuda hem 1) öncü, hem 2) katalizör, hem 3) motor ama hem de 4) semptom. Bu yönde fikir ve hisler ondan önce de vardı, ondan sonra da olacak, ama o da somutlaştırma ve enerji verme anlamında benzersiz bir rol oynadı, oynuyor.

ABD küreselleşmeden muhtemelen herkesten daha çok kazandı ama ülke içinde bu kazançların paylaşımı çok dengesiz olduğu için ona karşı ciddi bir enerji birikti. Trump olsun olmasın Çin'e karşı sertlik derecesi belli bir oranın altına düşmeyecek olabilir.

Ama Trump Çin'e yönelik ticari sertlik politikasında önemli bazı hatalar yaptı. AB ve Japonya gibi aktörleri tam yanına çekmeyi başaramadı. Daha göreve gelir gelmez Trans-pasifik Ortaklık Anlaşmasından çekildi ve bu da Çin'i izole etmeyi ve Asya'daki diğer ülkelerin ABD tarafına çekmeyi

güçleştirdi. Avrupa da Trump ile yaşadığı kendi ticaret problemleri ve ABD Başkanı'nın genel dış politika tarzına dair rahatsızlıklar nedeniyle yeterince ABD yanında olmadı, başta Almanya olmak üzere Çin ile ticari ve diğer ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Gerçi AB'nin de Çin'le ilgili pazarını Batılı şirketlere açma konusundaki isteksizliğine dair şikayet ve çekinceleri var. Ama şu ana kadar Trump ve AB Çin konusunda olabilecek/olmaları gereken kadar koordine politikalar üretemediler.

Trump Çin'le gerilimi seçimden önce çözmek isterdi ama iş uzadıkça siyasi geleceği risk altına giriyor. ABD'nin kondüsyonu, siyasi sistemi, kısa vadeli sonuçlara odaklanmış şirket kültürü böyle uzun ve kapsamlı mücadeleyi sürdürmekte zorlanabilir.

Bu arada Çin'e askeri, ideolojik, stratejik olarak karşı olan şahinler de fırsatını bulmuşken Çin'e okkalı bir darbe vurmak, bu ülke ABD'yi hem rakamsal olarak hem de belki diğer açılardan geçmeden ona haddini bildirmek ve sendeletmek istiyorlar. Ama bunun riskleri de yok değil. Bölgedeki orta boy ülkeler, daha 1) rasyonel, 2) dayanıklı, 3) kalıcı olanın Çin olduğu sonucuna varırlarsa pozisyonlarını ona göre değiştirmek isteyebilirler. Bu ülkeler Çin'den ciddi askeri tehdit algılıyorlar ama ABD'yi kontrolsüz, yalpalayan, hesapsız, öngörülemez, bencil görürlerse Çin'den yana değilse bile en azından ona karşı olmayan tutumlar almak zorunda hissedebilirler.

Çin yönetimi de aynen İran ve hatta Avrupa ülkeleri gibi Trump'ın bir dönemlik bir Başkan olacağını hesaplayarak ya da sadece umarak onun gitmesini beklemeyi tercih edebilir, top döndürebilir ve onun sandıkta başarılı olmasının önünü kesmeye çalışabilirler. Eğer bu ticaret Savaşı nedeniyle Amerikan ekonomisinde genel olarak ve de Trump'a oy vermiş eyalet bölge vs sektörlerde gerileme olursa o zaman bu Trump'ın tekrar seçilme şansını azaltabilir. Özellikle Çin'in yaptığı ticari misillemelerde bu hedeflere nişan aldığı görülüyor. Gerçi Trump'a ideolojik ve duygusal bağlılık tabanında güçlü gibi görünüyor ama seçim haritasındaki hassas durumu nedeniyle bu tabandan yerine yenisini koymadan sınırlı bir kaçış bile Trump'ın seçilmesini zorlaştırır.

Bu arada Çin'de de ABD baskısına ne olursa olsun direnmek gerektiğini savunanlar var. Bu gruplar, 1) Çin'in artık (neredeyse?) ABD kadar güçlü olduğunu, kendisine güvenmesi gerektiğini, 2) onun da elinde kullanabileceği kozlar olduğunu, örneğin elindeki ABD devlet kağıtlarını elden çıkarmasının doların değerine ve belki de statüsüne ciddi darbe olabileceğini, 3) geri adım atmanın hem Trump hem de genel

olarak ABD'nin yeni ödünler istemesi yönünde etki yapabileceğini, 4) zaten ihracattan bir parça da olsa iç talebe ve hizmet sektörüne yönelmek gerektiğini, 5) Kuşak ve Yol projesi ile Çin'in kendisine yeni pazarlar, ortaklar, meşgaleler ve belki de müttefikler bulabileceğini savunanlar da var. Ayrıca Çinli lider Xi de, içeride otoriter bir tek adam görüntüsünü perçinlerken ve yine ABD tarafından kışkırtıldığını düşündükleri Hong Kong'daki gösteriler gibi gelişmeler yaşanırken Trump'a boyun eğer bir imaj verme lüksü olmadığını düşünebilir. Çin milliyetçiliğinin yükselmesi de ülkenin ödün verme ihtimal ve derecesini azaltıyor olabilir.

Trump hep ticarete ve dış açıklara "takan" bir isim oldu ama bu konuda çok uzun vadeli ve "kanlı" bir mücadelen çok, görüntüde de olsa bir başarı kazanıp "zafer ilan etmeyi" ve bunu iç siyasete tahvil edip yoluna devam etmeyi tercih ederdi. Ama 1) Çin direndi,2) şahin danışmanlar zaman zaman ortaya çıkan uzlaşma imkânlarını torpillemiş olabilir, 3) bu arada askeri şahinler de devreye girdi, 4) ticaret savaşı sadece ekonomik değil siyasi, ideolojik, duygusal ve stratejik bir çehre alabilir. Trump için bir başka sorun da şu: Çin konusunda başlattığı şahinleşme sürecini zannettiği gibi kolaylıkla kesmesi düşündüğünden zor olabilir. Trump birçok konuda çok keskin şeyler söyleyip, kamuoyunu "kızıştırıp" sonra bunlardan kolayca dönebileceğini düşünüyor. Ama bu bazı konularda sandığından daha zor olabilir. Bir ticaret savaşını başlatmak onu durdurmaktan çok daha zor olabilir.

Amerika'da birçok kesim artık Çin'e şüphe ve hatta düşmanlıkla bakıyor ama tabii hepsi aynı derecede aynı nedenle değil. Bazı şirketlerin Trump'ın Çin'e karşı şahin pozisyonunu bu ülkeden sektörleri için ödün almak için fırsat olarak gördüklerini tahmin edebiliriz. Ama aynı şirketler ve yöneticileri "arabanın devrilmesini" de muhtemelen istemezler. Çin bunlar için hem pazar hem de ucuz işgücü, gevşek çevre standartları vs nedeniyle üretim üssü olarak çok önemli. Bu sistemin tamamen kaybolması Batılı şirketlerin karlılıklarına darbe vurabilir. Ayrıca bilindiği gibi artık birçok mamul ürün çok fazla sayıda ülkede üretilen parçaları parçaların birleşmesinden oluşuyor. Çin'e yönelik gümrük duvarları oturmuş tedarik zincirlerini aksatabilir. Bunların alternatiflerini bulmak para, zaman ve emek ister.

Ayrıca bu şirketler Trump'ın bir süre sonra Çin'den başka ülkelere gidecek yatırımlara karşı da gümrük koyup koymayacağını bilemezler. Aynen olur da üretimi ABD'ye taşısalar bir süre sonra ticaret savaşının şiddetini kaybedip tekrar yurtdışına dönmek zorunda kalıp kalamayacaklarını bilemedikleri gibi. Aslında belki de sorunun özü şu: Çin'e gümrük koyup oradan ABD'ye mal samayı maliyetli hale getirirseniz bile

ABD'ye taşımanız hala çok daha maliyetli olmaya devam edecek.

ABD Çin'in pazarını açmasını, ABD şirketlerine yönelik engelleri kaldırmasını istiyor. Eskiden bu konuda biraz ürkek olan, Çin yönetimini kızdırmak istemeyen birçok şirket de şimdi sanki bu pozisyonu destekliyor gibi.Ama ABD bu bilek güreşini kazanacaksa bile bu epey zaman alabilir. ABD sistemi böyle uzun vadeli mücadeleler için (artık?) çok uygun olmayabilir. Bunun için 1) devlet kurumları arasında, 2) devletle şirketler arasında, 3) üstlenilecek acı ve maliyetin paylaşımı konusunda bölgeler, sektörler, seçmen grupları ve ekonomik sınıflar arasında kolay uzlaşma ve koordinasyon kurmak eskisi kadar kolay değil. ABD devlet ve siyasetinde önemli bir tıkanma söz konusu. Trump bu durumun nedeninden çok işareti.

Çin'in devlet şirketlerinde de Çin Komünist Partisi'nin de, ABD taleplerinin kendi pozisyonlarına zarar verebileceğinden çekinenler ve bu nedenle sıkı durulması gerektiğini savunanlar var. Olur da bu savaş nedeniyle Çin Komünist Partisi zayıflarsa bunun yaratacağı belirsizlik ve yıkımı öngörmek de kolay değil. Bu elbette şu anda çok yüksek bir ihtimal değil ama bu işler belli olmaz: Sovyetler Birliği yıkılmadan önce de onun yıkılacağını tahmin eden pek kimse yoktu. Ticaret savaşının Çin'e etki ve bedelini hesap etmek çok kolay değil. Çünkü ülkenin hem ekonomik hem siyasi sistemi, hem de kamuoyunun nabzı kapalı ve opak. Çin yönetimi ideolojik payanda olarak milliyetçiliğe daha fazla yaslanırken ticaret konusunda geri adım atmamak için kendini ilave bir nedene sahip hissedebilir. Çin Komünist Partisi'nin halk üzerindeki etki, baskı ve kontrol mekanizmaları düşünüldüğünde bu çok yüksek bir ihtimal değil gibi görünüyor. Organize bir muhalefetin gelişmesi imkansıza yakın ama arada çok fark olmasına rağmen Sovyetler'in çökeceğini de hemen hemen kimse senin tahmin edemediğini hatırlayalım.

ABD ile Çin arasında bir stratejik kopuş ("strategic de-coupling") yaşanacak mı, yumurtalar çarpışacak mı, bakalım hangisi ya da hangileri kırılacak? Ya da yaşananlar geçici bir hıçkırıktan ibaret de bir orta yol bulunacak mı, bu sorulara ABD seçimlerinden önce kesin cevap vermek kolay olmayabilir. Ama Trump'ın sınırlı bazı ödünleri büyük başarıymış gibi sunmaya çalışma ihtimali hala ciddi. Ama zaman da azalıyor. Ticari gerilimin hemen sonuçlanmayacağı düşünülürse bunun ekonomiye ve Trump'ın seçilmesine olumsuz etki yapması beklenir. Ayrıca anlaşma olsa bile bunun da ekonomiye olumlu etki yapması zaman alabilir ve bu da Trump için geç olabilir. Yani Trump için saatin tik-takları Çin'e göre biraz daha hızlı ve gürültülü vuruyor olabilir. Çin'in büyümesi de bu gerilimden olumsuz etkilendi ve bunun da hem Xi hem

de partisi için potansiyel olumsuz siyasi sonuçları olabilir. Ama belki Çin sisteminin acıya dayanıklılığı ve bekleme lüksü Trump'tan ve ABD'den "biraz daha" fazla. Bu fark Pekin'e bir avantaj veriyor olabilir ama onlar da Trump gibi kendilerine karşı ticari anlamda şahin şöhrete sahip biriyle anlaşmanın daha akıllıca olacağı sonucuna varabilirler. Pekin'in de şu ihtimali dikkate alması gerekiyor: Trump Çin'le yaşadığı ve ekonomiyi olumsuz etkileme riski olan gerilime rağmen tekrar seçilirse o zaman belki de kendini anlaşma konusunda daha az istekli hissedebilir ve ABD'yi Çin'le askeri gerilim boyutu da artabilecek bir çatışmaya kilitleyebilir. Trump 1) Orta Doğu barışı, 2) Kuzey Kore, 3) İran, 4) Çin'le ticari müzakereler ve son olarak 5) Afganistan konusunda müzakere ve anlaşma yönünde istek ve bir parça çaba gösterdi ama belki maharet, planlama ve koordinasyon eksikliği de nedeniyle henüz bunlardan hiçbirinde sonuca ulaşamadı. Bunlar içinde hem ülkesi, hem dünya ama aynı zamanda kendisi için en önemli olanın Çin ile pazarlık olduğunun farkında olmalı. Gerilim ilişkinin kalıcı bir mobilyası haline gelirse o zaman şirketler ve diğer aktörler de hesaplarını ona göre yaparlar ve bir süre sonra isteseniz de anlaşmak artık kolay olmayabilir. Veya varılan anlaşmalar barış değil sadece "ateşkesler" olarak görülebilir. Tek bir maç değil uzun bir maraton koşulduğu düşülürse o zaman taraflar da ödün vermekte daha da isteksiz hale gelebilirler. İki ülke arasında güven ilişkisinin giderek zayıflıyor olmasının stratejik sonuçları olabilir. Ticari gerilimler kesin olmasa da askeri gerilim ve hatta çatışmayı beraberinde getirebilir. O zaman yazının sonuna bir "el bombası" bırakalım: ABD ile Çin arasındaki rekabetin derinleşmesi, kemikleşmesi ve hatta giderek kinetik askeri bir boyut kazanmasının yaşadığımız bölge için sonuçları neler olabilir?